

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KREITI YA 12

SEPEDI LELEMETLALELETŠO LA PELE (FAL)

LEPHEPHE LA PELE (P1)

DIBATSELA 2022

MEPUTSO: 80

NAKO: Diiri tše 2

Palomoka ya matlakala a dipotšišo ke 10.

DITAELO LE TSHEDIMOŠO

1. Lephephe le, le arotšwe ka DIKAROLO TŠE THARO, e lego YA A, YA B le YA C.

KAROLO YA A: Tekatlhaologanyo (30)
KAROLO YA B: Kakaretšo (10)
KAROLO YA C: Dibopego le melao ya tšhomišo ya polelo (40)

2. Badišiša ditaelo ka šedi.

3. Araba dipotšišo KA MOKA.

4. KAROLO YE NNGWE le YE NNGWE e ngwalwe letlakaleng LE LEFSA.

5. Thalela mošomo wa gago ka morago ga KAROLO YE NNGWE le YE NNGWE.

6. Dikarabo di nomorwe go swana le dipotšišo.

7. Tshela mothaladi ka morago ga karabo YE NNGWE le YE NNGWE.

8. Ela hloko mopeleto le tlhamego ya mafoko.

9. Nako ye e ukangwago:

KAROLO YA A: Metsotso ye 50
KAROLO YA B: Metsotso ye 20
KAROLO YA C: Metsotso ye 50

10. Ngwala ka bothakga ka mongwalo wo o bonalago.

KAROLO YA A: TEKATLHAOLOGANYO**POTŠIŠO YA 1**

- 1.1 Badišiša tekatlhaologanyo ye e latelago gore o tle o kgone go araba dipotšišo ka yona.

SETŠWELETŠWA SA A**MMAGONGWANA O SWARA THIPA KA BOGALENG**

- 1 Mosebjadi o be a sa tsebe gore a ka tšea eng a bea. Letšatši le lengwe le le lengwe o be a tsoga a ithwele megono ka lebaka la seo se letšego se direga bošego lapeng la gagwe. Ke mašego a mmalwa ao a bego a sa bo pate ka ge phapošeng ya morwa wa gagwe go be go kwagala kutukutu! Nako ye nngwe o kwe go lla motho wa mosadi. 5
- 2 Nthati ke lesogana la tsoro la go ema ka maoto. Sefahlego sa gagwe sa boreletšana o ka re ke sa lekgarebe. Ge a myemyela o ka re go tšwa digauta leganong la gagwe. Mošemane wa go se fetwe ke thetho a le kae baetena! Lehono o tliša mosetsana wa mmele wo mokoto, ka le le latelago o tliša mokgekolo wa go lekana le mmagwe. Lesogana le, le be le phela ka go ba boka. Makgarebe a be a mo rata kudu le ge ba mmona gore ke nka ja mo nka nona. Le ge a be a ba betha ba be ba mo rata kudu. O be a dira tše ka moka ka ge a be a tseba gore mmagwe a ka se mmotše selo. 10
- 3 Bjalo ka bana ba bangwe Nthati o gotše e le ngwana wa tlhompfo. Mmagwe o be a mo swere bjalo ka lee ka ge e le ngwana a nnoši ka gae. Gape o be a hwetša se sengwe le se sengwe seo a se nyakago. Tšhelete yeo mmagwe a bego a mo fa yona ya go ja sekolong, e be e le ye ntši mo a bego a sa tsebe gore a ka dira eng ka yona. A thoma go fa makgarebe, a nwa mabjala a ba a thoma le go ipha diokobatši. Bagwera ba thoma go ba ba bantši, makgarebe ona ga re sa bolela ka gore o be a ba fetola bjalo ka diaparo. 15 20

4	Maitshwaro a mabe a Nthati a ile a thoma go hlokiša mmagwe boroko. A bona bokaone e le go kgaotša go mo fa tšhelete yela a bego a mo fa yona ka ge le sekolo a be a se sa se tsene gabotse. Mokgekolo o ile a tšwela pele ka go bolela le ngwana wa gagwe e le go mmušetša tseleng eupša gwa pala. Ya ba e ke o tšhela leswika ka meetse. A bona bokaone e le go kgopela badirelaleago gore ba tle ba mo thuše go boledišana le ngwana wa gagwe. O be a šetše a thomile go rekiša dipahlo le dibjana tša ka gae gore a hwetše tšheletenyana ya go reka diokobatši. Le tšona di be di šetše di mo topetše. Nthati o ile a išwa kagolesweng, a dula moo dikgwedi tše tharo.	25 30
5	Letšatši leo a boilego ka lona go ile gwa ba lethabo le legolo go motswadi. Nthati o ile a kgopela tshwarelo go mmagwe, a ba a mo tshepiša gore o tla nyaka mošomo gomme a reke tšohle tše a ilego a di rekiša. O ile a thoma mokgatlo wa 'Bafsa phafogang'. Go wona mokgatlo wo, o be a eletša bafsa ka kotsi ya diokobatši. O ile a ba fa mohlala ka yena gore o bile le mahlatse ka ge motswadi wa gagwe a ile a mo thekga ka go mo iša lefelong la kagoleswa. A ba lemoša gore diokobatši di ka senya monagano wa bona gomme ba thoma go topa dipampiri.	35 40
6	Bontši bja bafsa bo ile bja fetoga gomme Nthati a fetoga thwadi ya motse wa gabo. Batswadi ba bantši motseng wa gabo ba ile ba mo leboga kudu. Mošomo wa gagwe wa go ikgetha o ile wa fihla le ditsebeng tša ba mmušo. Bona ba ile ba mo fa thekgo go tšwetša protšeke ya gagwe ya 'Bafsa phafogang', ya ba gona ge a hweditše mošomo tlihabolong ya bafsa motseng wa gabo.	45

[Boithamelolo]

- 1.1.1 Go tšwa lefokong la 1 tsopola sekafoko seo se laetšago gore Mosebjadi o gakanegile. (1)
- 1.1.2 Efa dilo TŠE PEDI tšeo di bego di direga phapošeng ya Nthati go ya ka temana ya 1. (2)
- 1.1.3 Go tšwa temaneng ya 1 ngwala mmolelwana woo o laetšago gore Mosebjadi o be a sa robale. (1)
- 1.1.4 Ka dintlha TŠE PEDI tšweletša sebopego sa Nthati go ya ka temana ya 2. (2)
- 1.1.5 Akaretša temana ya 2 o lebeletše mekgwa ya Nthati ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 1.1.6 Go tšwa temaneng ya 2 tsopola mebolelwana yeo e tšweletšago gore Nthati o be a rata basadi kudu. (2)
- 1.1.7 Ka dintlha TŠE PEDI efa ponelopele ya gago o lebeletše bana bao ba fiwago se sengwe le se sengwe ka lapeng. (2)

- 1.1.8 Hlaloša ka fao tšhelete ye ntši e ilego ya ntšha Nthati tseleng ka gona. Tšweletša dintlha TŠE PEDI. (2)
- 1.1.9 Ka dintlha TŠE PEDI tšweletša ka fao maitshwaro a mabe a bana a ka amago batswadi ka gona. (2)
- 1.1.10 Hlatholla seka se 'o tšhela leswika ka meetse' o be o bontšhe kamano ya sona le mekgwa ya Nthati. (2)
- 1.1.11 Go ya ka kwešišo ya gago ya bophelo ke eng seo se hlohleletšago tšhomišo ya diokobatši? Tšweletša dintlha TŠE PEDI. (2)
- 1.1.12 Ge o be o le Mopresidente wa naga o be o ka dira eng ka batho bao ba rekišetšago bana ba dikolo diokobatši? Efa dintlha TŠE PEDI. (2)
- 1.1.13 Tšweletša maikutlo a gago mabapi le banna bao ba tlaišago basadi. Lebaka? (2)
- 1.2 Lebeledišiša seswantšho se se latelago gore o tle o kgone go araba dipotšišo ka sona.

SETŠWELETŠWA SA B

[Mothopo www.google.perseverence.com]

- 1.2.1 Kgetha karabo ya maleba. Seswantšho se se laetša:
 A Banna ba kitima.
 B Banna ba šoma.
 C Banna ba kgaletšana ka go namela.
 D Banna ba bontšha kgotlelelo bophelong. (1)
- 1.2.2 Efa lebaka leo le dirago gore monna wa 7 a emiše matsogo. (1)
- 1.2.3 Bapetša monna wa 1 le wa 5. (2)
- 1.2.4 Ke maikutlo a mohuta mang ao a laetšwago ke monna wa 6. Fahlela. (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KAKARETŠO**POTŠIŠO YA 2**

Akaretša temana ye e latelago o tšweletše bohlokwa bja dikopano tša barutiši le batswadi dikolong.

DITAELO

1. Kakaretšo e ngwalwe ka mokgwa wa dintlha tše 7.
2. Kakaretšo e be mantšu a magareng ga 60 le 70.
3. Šomiša mantšu A GAGO.
4. Bontšha palo ya mantšu mafelelong a kakaretšo.

SETŠWELETŠWA SA C**DIKOPANO TŠA BARUTIŠI LE BATSWADI DIKOLONG**

Thuto e bohlokwa maphelong a bana le batswadi ba naga ye. Ba Lefapa la Thuto ba gatelela gore batswadi ba tšee karolo dithutong tša bana. Le ge go le bjalo batswadi ba bana dikolong ka bontši ga ba tshwenyega ka thuto ya bana ba bona. Se se bonala gare ga ngwaga ge thuto e kगतlampana, go nyakwa batswadi gore ba tlo bona ka moo bana ba bona ba šomago ka gona sekolong. Gona moo o hwetša batswadi e se ba bakae bao ba tlilego kopanong yeo.

Batswadi bao ba tlogo dikopanong ba kgona go lekola mešomo le bokgoni bja bana ba bona. Seo se ba thuša gape go kgona go boledišana le barutiši ka maitshwaro a bana ba bona le ka fao ba ka ba thušago ka gona. Ka madimabe batswadi ge ba bitšwa, bontši bja bona ga bo iponagatše le go ka itshwenya ka go etela sekolo goba go bonana le barutiši ka morago. Dikopano tše ge di tšweletše gabotse, di kgontšha badiši ba dikolo go hlabolla le go tšwetša thuto pele.

Batswadi ga ba biletšwe mešomo ya barutwana ka diphapošing fela eupša le go kwa ka ditekanyetšo le tšhomišo ya mašeleng. Gona moo dikopanong batswadi ba hlalošetšwa ka ditlhohlo tšeo barutiši ba kopanago le tšona dikolong le dithutong tša bana ba bona. Dikopano tše ke tšona tšeo di tlišago kwano le tšhomišanommogo magareng ga barutiši, barutwana le batswadi. Ka gona batswadi ba hlohleletšwa go tsenela dikopano le barutiši go aga bokamoso bja bana ba bona.

[Boitlhamelo]

PALOMOKA YA KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: DIBOPEGO LE MELAO YA TŠHOMIŠO YA POLELO POTŠIŠO YA 3

Lebeledišiša papatšo ye gomme o arabe dipotšišo tša go e latela.

SETŠWELETŠWA SA D

KHUTŠANG BASADI LODGE!
Lapologa monagano gore le mmele o boele sekeng sa wona.

Gae kgole le gae!

Banna le bana ga ba nyakege.

[Mothopo www.google.lodge]

3.1 Kgetha karabo ya maleba:

Mmapatši o bapatša ...

- A mpete.
- B mabone.
- C dieta.
- D lotše (lodge). (1)

3.2 Hwetša lekopanyi lefokong le 'Lapologa monagano gore le mmele o boele sekeng sa wona' o be o bolele tšhomišo ya lona. (2)

3.3 Tsopola polelo ya kgethollo ye e šomišitšwego papatšong ye. (1)

3.4 O nagana gore ke eng seo se ka dirago gore baamogedi ba papatšo ye ba nyake go ipona ba le lefelong le? Tšweletša dintlha TŠE PEDI. (2)

3.5 Bapatša tšhomišo ya mehuta ya fonte sebapatšweng se. (2)

3.6 Laetša *slogan*/lhabataba papatšong o be o tšweletše le mošomo wa yona. (2)

[10]

POTŠIŠO YA 4

Lebeledišiša khathuni ye le mantšu a yona gomme o arabe dipotšišo tša go latela.

SETŠWELETŠWA SA E

[Mothopo www.google.com]

- 4.1 Efa lefelo la ditiragalo tša khathuning ye. Fahlela ka dintlha TŠE PEDI o lebeletše khathuni ye. (3)
- 4.2 Ke molato wa mohuta mang wo ngwana yo a o obilego? (1)
- 4.3 Tšweletša phapano ya pudula ya motho wa 1 le wa 3. (2)
- 4.4 Kgetha karabo ya maleba.
- Sefahlego sa mosadi wa pudula ya 1 se laetša:
- A Lethabo
B Manyami
C Kwelobohloko
D Pefelo (1)
- 4.5 Ke ntlha goba ke kgopolo gore ngwana ge a sa ngwale mošomo wa sekolo bothata ke batswadi? Fahlela karabo ya gago. (1)
- 4.6 Polelo ya monna wa khathuning ye e tšweletša moya ofe? Fahlela karabo ya gago. (2)

[10]

POTŠIŠO YA 5

- 5.1 Bala sengwalo se sa ka tlase ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go latela.

SETŠWELETŠWA SA F**LEPOGO, PHOOFOLO YE ŠORO**

Lepogo ke phoofolo ya lebelo go feta diphoofole tše dingwe mo Afrika. E kitima lebelo la dikilometara tše 80 ka iri. Diphoofole tše tona tša legoro le, di feta tša ditshatšana, ka go ba le dihlogo tše kgolo.

Di na le dinko tše kgolo tša go hema oksitšene ye ntši. Mahlong a tšona go na le mmala wo moso wo o thušago tšhireletšong ya mahlasedi a letšatši. 5
Phoofolo ye e kgona go dupelela sejo sa yona se le kgole.

Lepogo le na le mosela wa bosehla go swana le lefoka gomme mosela wo kua mafelelong o na le methalo ye meso. Mmala wa mosela wo o dira gore phoofolo ye e se bonale ka gare ga lefoka. Mosela wo o šoma bjalo ka sedupe gore le se timelele bana ba lona go le latelela ge go na le mabjang 10
a matelele. Lepogo le re pele le ka hlasela le thoma ka go khukhuretša phoofolo. Ge le le kgauswi le ntšha lebelo la lona ka moka go ka leka go swara phoofolo gomme la tsema dinala molaleng wa yona go leka go e pshikološetša fase. Lepogo le tsebege ka go ba le bohlale ka ge e le 15
ntwadumela.

[E amantšwe go tšwa go: www.google.cheetah]

- 5.1.1 Ngwala bontši bja lentšu le 'lepogo' o be o le šomiše lefokong la go kwagala. (2)
- 5.1.2 Tsopola lediri lefokong la 2 o be o bope lediriši ka lona. (2)
- 5.1.3 Fetolela lefoko le 'Di na le dinko tše kgolo tša go hema oksitšene ye ntši' go:
- (a) Letlago
- (b) Lephethi (2)
- 5.1.4 Temaneng ya 2 laetša lehlathi leo le šomišitšwego o be o ngwale gore ke la mohuta mang. (2)
- 5.1.5 Lefokong le le latelago tsopola sekapolelo o be o bolele mohuta wa sona.
- 'Mosela wo o šoma bjalo ka sedupe gore le se timelele bana ba lona ...' (2)

5.1.6 Laetša tirišo ya meselana ye e kotofaditšwego:

(a) Ditshatšana

(b) Molaleng

(2)

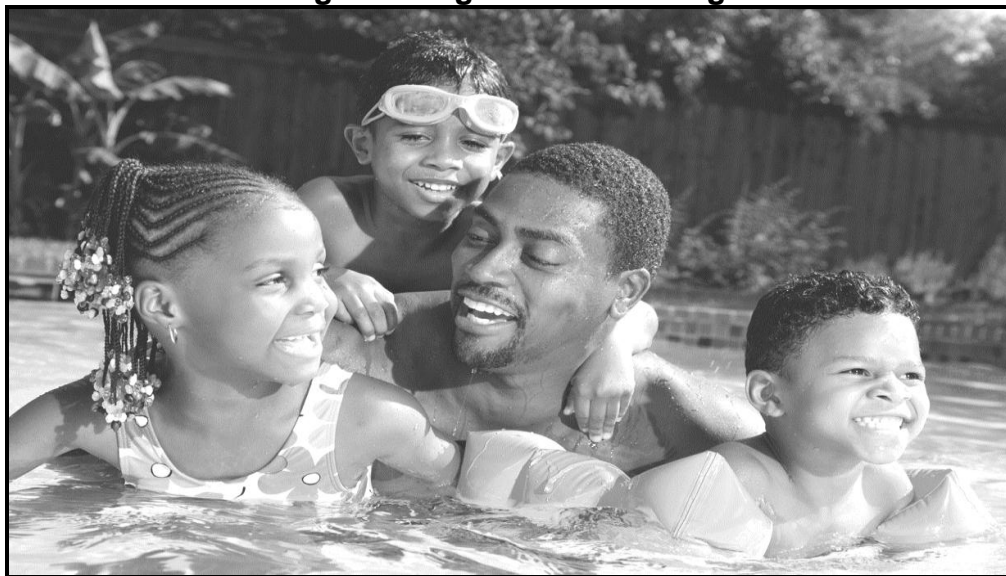
5.1.7 Ntwadumela ke leinagokwa. Laetša dikarolopolelo tšeo le bopilwego ka tšona.

(2)

5.2 Lebelela seswantšho se le mantšu a sona gore o tle o kgone go araba dipotšišo tšeo di latelago.

SETŠWELETŠWA SA G

Go bohlokoa go tseba go rotha. Ithuteng bana ba ka.

[Mothopo:www.google.com]

5.2.1 Kgetha karabo ya maleba go tlaleletša lefoko la ka tlase o be o fahlele.

Mošomo wa dipeketsana seswantšhong ke go lebelela ka ... ga meetse.

A ntle

B godimo

C gare

D fase

(2)

5.2.2 Phošolla lefoko la mathomo seswantšhong se.

(2)

5.2.3 Lekola lefoko le le latelago 'Ithuteng bana ba ka'.

Laetša mohuta wa lona o be o fahlele karabo ya gago.

(2)

[20]

PALOMOKA YA KAROLO YA C:

40

PALOMOKA YA TLHAHLOBO:

80